Entrevista a Alfonso Levy

El projecte Polititzacions del malestar *parteix de la idea que la creació pot transformar-se en un instrument per donar forma al malestar i alhora també pot ser una eina de transformació social. Has treballat el tema del malestar en diversos dels teus textos i, en concret, en el teu llibre de poesia* Al calor de los errores*, i ens agradaria començar preguntant-te com conceps la «politització del malestar» tant de forma més àmplia com a partir de la teva pròpia pràctica com a filòleg, poeta i comunicador.*

Primer, moltes gràcies per comptar amb mi per a un tema tan decisiu. D'entrada, em preguntaves com el concebo; mai no he tingut una relació conceptual amb aquesta matèria. El malestar i l'art, en la relació que jo he viscut, han estat de salvació, i em responsabilitzo de la paraula, sense donar-li solemnitat, però no he volgut evitar-la. Sí que el que anomenem *experiència artística* salva, cura —digueu-ho com vulgueu—, o pot fer-ho. Només un petit matís: sempre que no busquis l'experiència artística sabent que allà hi pot haver una solució, que et pot ajudar. Això se sap després. Intentaré desenvolupar-ho una mica. Crec que aquesta salvació, o aquesta finestra oberta, es dona quan tu no la busques conscientment; només intentes sobreviure, només estàs esgotat. I experimentes, exerceixes, com si fossis un nàufrag, com pots, les teves contorsions. I anys després, dècades després, podràs fer-ne una lectura i dir: «Potser em vaig salvar per les paraules, o potser em van salvar les trobades furtives, o potser em va salvar desaparèixer, el viatge... potser passejar per les urbs, per les ciutats...». Has vist que, amb intenció, he volgut reunir un passeig, les trobades furtives, la paraula, la pintura... en el mateix rang de disciplina artística... o tot ho té o no hi ha jerarquia de disciplines artístiques amb més rang de creativitat. El mateix, la mateixa creativitat, té un passeig que l'escriptura o rondar o escoltar un poema. Després podem parlar més sobre això, però m'agradaria deixar clar: sí que pot, no dic ajudar, sinó salvar, quan tu no ho saps. És la primera condició: no s'hi va com una fórmula. I amb el pas de molts anys pots arribar a tenir aquesta consciència que va ser una cosa que anomenem *pulsió creativa*, que anomenem *experiència artística*, que s'estava llaurant allà. Però no des de l'estabilitat, ni des de les dotze del migdia... és com un es vincula, des del meu sentiment, a l'experiència artística.

Respecte a les possibles connexions entre la poesia i la política, Francis Alÿs exposava amb relació al seu projecte Quan la fe mou muntanyes*: «De vegades una cosa poètica es torna política i de vegades una cosa política es torna poètica». Com interpretes aquesta connexió entre els processos creatius i, alhora, un impacte social o un anhel de transformar la realitat?*

Si només pogués utilitzar una paraula, el pont, l'encast, és la gent, l'ésser humà. Entenc que l'autor parla de política en la tradició que arrenca de Plató, a *La República*, en el sentit més noble d'aquesta dedicació. El creador és un ésser humà i de vegades s'adreça a altres éssers humans, i altres vegades a aquest altre ésser humà que és ell mateix. Ja que necessita parlar-se, també, des de dins, a ell mateix. Potser en ambdós casos podríem dir que no passaria res bonic o preciós si ambdós no estiguessin esgotats, i trio la paraula amb intenció. Si hi ha un intent de millorar el món és des de, no diré la desesperació, però sí el malestar, tornant a l'enunciat

d'aquestes jornades. I si hi ha alguna cosa que realment crec que és gènesi, oasi, la font de qualsevol pulsió creativa, és la ferida, és el dolor, és travessar una cosa sense saber si realment es podrà arribar a l'altre costat. Si realment se sobrepassés aquesta onada crescuda davant teu en forma de vida. Cal una alternativa de vida, que és l'art, per sobrepassar, sobreposar-se a aquest mar crescut que t'ofega i que necessita una forma, i utilitzo la paraula amb tota la càrrega que puc, una forma diferent, per sobreviure. Un pot sobreviure en l'experiència artística i que el faci ser capaç de no ofegar-se en la vida, en la pròpia vida. No sabria respondre't tant a ressorts, com, per què... però sí a verificar què passa. I com a colofó, et diria que passa en funció de la necessitat. L'experiència creativa arriba, no a través de la voluntat, no és l'amuntegament de dedicació, d'entrega, el que et fa ser un artista; ho fa la necessitat, no la voluntat. La voluntat és un aspecte necessari, però no és el pal fort que desencadena, tal com ho veig, l'obra, i anomeno *obra* no només a l'objecte artístic sinó a una experiència completa de vida.

Quan parles de necessitat, podem relacionar-la amb la potencialitat de la vulnerabilitat, de deixar-se afectar, de deixar-se travessar, que també està molt present en diversos dels teus poemes. Aquesta potencialitat de la vulnerabilitat, com es pot concretar en aquests vasos comunicants entre el creador i les persones que la reben?

T'agraeixo moltes les paraules perquè, de fet, aquí hi ha el quid de la qüestió. Perquè passi aquesta experiència artística hi ha una cosa que he pogut, a posteriori, verificar, adonar-me'n, advertir. Tu has fet servir la paraula «vulnerabilitat». No passa res a qui no li falta alguna cosa. Ens cal, com l'aire que respirem, la carència, la falta... Seguiré els exemples del que em fa feliç que deia abans: escriure un poema, fer un volt ... m'agrada aquest paral·lelisme. Si tu fas un volt i et sents bé, complet, raonablement satisfet, la bellesa no t'apareixerà en aquest passeig. Per això l'artista està tan allunyat de la superficialitat: cal un busseig en un mateix en què veure la pròpia orfandat, la pròpia —com molt bé deies— precarietat; sentir-la, la intempèrie, la vulnerabilitat. I amb aquest sentiment, i sense saber per a res si hi haurà alguna conquesta, algun triomf, algun bàlsam per a aquesta ferida, sinó ignorant-ho completament, fent el passeig gratuït, escrivint el poema per a res, no per editar-lo, o, en el cas del pintor o del músic, perquè algú escolti la seva música... no. Gratuïtament, i millor dit, perquè no es pot fer una altra cosa, perquè t'ho impedeix una cosa molt fonda a les habitacions de la sang teva. Llavors, amb aquesta actitud de consciència de la precarietat, és quan, paradoxalment, una branca de què es desprèn una fulla prop d'una església, una mirada en un semàfor, adquireixen el que és bàsic en l'art: un protagonisme en què es veuen les nervadures d'aquesta fulla, en què es veu l'essència d'aquella mirada, en què res no és costum, res no és banal. Per a l'orfe, res no és costum, està esgotat, i els últims capil·lars són importants, per això els canta.

Si em permets, jo sempre he dit, quan de vegades m'han preguntat per la caracterització del creador, del poeta, en el sentit ampli... si només puc dir una cosa seria aquesta: és el que torna de la mort, i que mentre va ser-hi no va saber mai si hi hauria tornada, més aviat al contrari, mai no va saber si realment es podria travessar aquella costa. Si ho saps, mal poema escriuràs. Però el que ve, el que

retorna de la mort, quan finalment, sense esperar-ho, és a l'altre costat, a l'altra vora, ferit, malferit, complet... anomena, i quan diu «arbre» o diu «tu», allò crema i ressona en tots els cors humans, perquè el vaivé d'haver estat a l'infern, no vull utilitzar aquestes paraules, però d'haver estat en un lloc del qual ignorava si sortiria o no, fa que quan la recuperes, tot sigui una lloança... encara que sigui a través del dolor, a través de la tristesa... Baudrillard ho va fer a través del dolor. Però tot és una lloança. Aquí és on té sentit quan es diu: «una alegria em conforta, res no es diu, sinó l'amor». Però és necessari per al poeta haver-se aixecat de la caiguda; tornar de la mort, com un ressuscitat.

Crec que en aquest ordre social de què em parles, el paral·lelisme és clar perquè la mort seria la injustícia, la desigualtat, la indiferència cap a l'ésser humà. El que ve d'aquí, no d'unes lectures ben organitzades que ha fet però que mai no ha sentit l'orfandat, ni la injustícia, ni la fam, ens donarà discursos interessants, fins i tot útils... Però l'experiència que dona l'art o alguna cosa creativa no ens la donarà, i no ressonarà en altres cors humans, encara que sí que ens n'arribi un aspecte mental, que també és necessari, però insuficient. Per això calen els grans moments de canvi que ens fan retornar a l'ésser humà i cal l'obra d'art entesa amb modèstia, amb lletres minúscules, com un poema, com una música, com un passeig... fins i tot com algú que té una aglutinació, un cúmul de sensació i d'experiència i, les arrugues de les estovalles, intenta allisar-les diverses vegades. Aquí, una càmera intel·ligent podria veure l'obra d'art. O és en aquestes coses, que hi és, o tampoc no hi és en el *Moisès* de Miquel Àngel... i, bé, és una experiència en primera persona del singular.

Aquestes idees que són clau: retornar, travessar la ferida, la necessitat de compartir-ho... enllacen directament amb unes idees que es van desenvolupant des de l'antiguitat, de com l'art humanitza, tal com has comentat amb les teves últimes paraules. Podries aprofundir una mica més en com l'art es pot convertir en un instrument per humanitzar, per transformar, per generar una consciència crítica en contextos marcats per la misèria, la precarietat i les injustícies?

Jo crec que, bàsicament, l'experiència artística, quan ho és, és una sobredosi —la utilitzo entre cometes— d'«autenticitat». L'art exclou la bagatel·la, el rum-rum, el soroll... i quan l'os del que és humà és l'única cançó que ressona en l'aire, desperta en els altres una commoció, que com n'indica l'arrel, és commovedora. Res no ens mou més cap a alguna cosa que l'emoció, quan és una emoció no epidèrmica, merament sensorial, sinó una cosa que ha estat com un despertar. Penso per exemple en la música de Bach, un despertar a alguna cosa molt antiga, que també formava part de tu i que gairebé estava perduda. Aquest commoure't pel que desperta en tu, que tu mateix havies ignorat, i ignorant, diguem, els teus valors, la teva capacitat d'obrir els braços cap als altres, cap a tu mateix, a tornar a confiar. Això és tan gran... Produeix un cataclisme interior tan fort, assistir al que tenies dins, gràcies al desencadenant d'unes paraules, d'una música. El preciós és que formant part de tu, estàs com convidat a participar en alguna cosa que no és petita, que és una mica elevada, que serveix per a tots, que deixa de costat la mesquinesa, el càlcul, la misèria, l'estabilitat. Una cosa que torna a alguna cosa per la qual, conscientment o inconscientment, sempre hi ha hagut una inclinació, encara que de vegades oblidada, a viure. És això, contestant més sintèticament, aquest despertar de la bellesa que un té, el que l'empeny sense remei a obrir aquests

braços i a reorganitzar una altra vegada una vida digna d'aquest nom. Un no espera en un mateix moments preciosos que només l'art et pot despertar, renovar.

Emfatitzes el paper de l'emoció, la commoció, i podríem relacionar aquests conceptes amb l'ètica de l'atenció, cuidar-se a un mateix, cuidar els altres, i del paper de l'art respecte aquestes pràctiques.

Sí, naturalment. Fixa-t'hi: algú que pinta una finestra, unes parpelles... vol molt de detall; unes parpelles, unes mans, un poeta que parla del mateix, algú que passeja i s'adona del vent als seus cabells... Advertir-ho, adonar-se'n, parar-se i agrair-ho. Hölderlin diria alguna cosa «sacra», ja que és una cura de les nervadures de la vida, dels detalls, increïble, i és en l'essència mateixa de l'art: aquesta cura, aquest pla tan delicat, aquesta pupil·la de seda que s'inclina cap al mínim. M'és igual la disciplina que sigui, això d'una banda, però de l'altra, és que l'art cuida, perquè és una experiència, potser una de les que menys, per a no dir la que menys, exclou a ningú. Comprèn. L'art comprèn, comprèn el que s'ha equivocat, els errors, trànsits. Dins de l'art tot té una solució... Has pogut perdre una persona, una pèrdua física, i l'art fa que et vinculis via absència amb l'esperit d'aquesta persona, per exemple. Això no s'aconsegueix amb el càlcul, amb la lògica... Tanmateix, com diu un poema que vaig escriure: «Hi ha persones que no retiren la paraula al ser estimat només perquè hagi mort». Aquesta capacitat que té l'experiència artística de no excloure, de comprendre, de comprendre l'error.

L'art és dicció, sigui plàstica, sigui música... i també és contradicció i, precisament, en aquesta alquímia, en aquesta abraçada proteica, és on troba el seu element, on realment brota en la rigidesa de les classificacions, de l'ordre. Penso que sobrevola en tot aquest àmbit al qual m'he referit, aquesta cura essencial de no excloure a ningú. A ningú. La gent que és a les presons, els més desheretats, els que els ha tocat el revés de la medalla, no només no els exclou sinó que, d'alguna manera, l'art els fa protagonistes. Pensa en la plàstica, els éssers que hi ha retratats, tota la poesia, gran part de la poesia del segle xx, la filosofia. Per què? Perquè l'art els comprèn, els cuida —seguint les teves paraules— i els agraeix d'alguna manera, i arrisco aquesta hipòtesi, que ells hagin hagut de fer el sacrifici, per nosaltres. Egon Schiele, per exemple, pot pintar, o la dona que fa el carrer, i que Egon Schiele pinta, o Van Gogh. D'alguna manera també hi és. Jo no em crec res de l'ordre social, gràcies a vosaltres, el sacrifici, l'heu fet vosaltres per tots nosaltres, que no hem hagut de passar aquest infern. Me n'adono perquè sóc precari, vulnerable... i precisament per això m'és donat, potser, el do d'escriure o de pintar, però queda tàcit o implícit l'homenatge als desheretats. Walter Benjamin, que és un dels pensadors fonamentals del segle xx, té una línia impagable en què diu: «que precisament ens arribi l'esperança dels desesperançats».